

перекладач, керуючись контекстом, перекладає реалію «калина» то як «kalyna»[5, 37] з наступним поясненням у виносці, то як «viburno»[5, 37], що є іспанською назвою цієї рослини.

Проаналізований корпус реалій (45 одиниць) показує, що 23 з них було відтворено за допомогою транскрипції та транслітерації, 16 – методом комбінованої реномінації, 3 – шляхом гіперонімічного перейменування, 3 – за допомогою використання методу контекстуального розтлумачення та лише 1 реалія – методом уподібнення.

Отже, ми з'ясували основні способи відтворення реалій в іспаномовних перекладах Леоніда Голоцвана поезій Тараса Шевченка та можемо зробити висновки, що для відтворення власних назв, тобто топонімів та антропонімів, у всіх випадках використовувалися транскрипція та транслітерація іспанською мовою відповідно до загальноприйнятих правил та ustalених традицій. А ось для відтворення реалій, що означають специфіку природи, суспільних умов, культури й побуту України, найбільш широко застосовувався метод комбінованої реномінації, оскільки це досить ефективний спосіб максимальної передачі семантики реалій. Інші способи відтворення цих лексичних одиниць в перекладах ми зустрічаємо значно рідше, зважаючи на те, що, скоріш за все, автор вважав їх малоефективними для відтворення національної специфіки та національного колориту.

1. *Зорівчак Р.П.* Реалія і переклад. На матеріалі англомовних перекладів української прози – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті. 1989. – 216 с.
 2. *Чередниченко О.І.* Міжкультурні аспекти перекладу // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. – 485 с.
 3. *Korunets I.V.* Theory and practice of translation. – Vinnytsya: Nova Knyha Publishers, 2001. – 448 p.
 4. *Гнатюк Н.Г.* Ономастичні реалії в міжкультурному аспекті перекладу англомовних текстів // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових праць. / Відп. ред. Н.М. Корбозерова. - 2003 – Вип.9.
 5. *Holocwan L.* Taras Shevchenko. Kobzar. Poesias escogidas al ucraniano y al español. Kyiv: Editorial «Vsesvit», 2003. – 238 с.
10. www.slovnuk.net

Омельчук А.С., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ВЛАСНІ НАЗВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі українських, іспанських перекладів античних міфів і легенд)

Статтю присвячено дослідженню власних назв та особливостям їх відтворення в українських та іспанських перекладах античних міфів та легенд. Проаналізовано власні назви, які входять до українських та іспанських перекладів античних міфів та легенд, а також було встановлено їх типи і способи передачі українською та іспанськими мовами.

Ключові слова: *переклад, власні назви, онім, апелятив, антропонім, транскрипція, транслітерація, калькування.*

Статья посвящена исследованию имен собственных и особенностям их воспроизведения в украинских и испанских переводах античных мифов и легенд. Проанализировано имена собственные, какие входят в украинские и испанские переводы античных мифов и легенд, также было установлено их типы и способы передачи на украинский и испанский языки.

Ключевые слова: перевод, оним, апеллятив, антропоним, транскрипция, транслитерация, калькирование.

The article is devoted to the proper name research and peculiarities of its reproduction in Ukrainian and Spanish translation of ancient myths and legend. The proper names, which are in the in Ukrainian and Spanish translation of ancient myths and legend, were explored. Also the types and ways of translation into Ukrainian and Spanish languages were ascertained.

Key words: translation, onim, appellative, anthroponym, transcription, transliteration, tracing.

Власні назви (ВН) є унікальними мовними знаками. Вони вказують на конкретний об'єкт, не класифікують його і не відносять до розряду ідентичних об'єктів. У мові, поза межами тексту, ВН не мають денотативного значення. У ВН в основному відсутній розподіл за ознакою статі, яку не завжди можна виділити. Проте конситуації ВН заповнюють цю лакуну. Широка представленість ВН у мові, специфіка їх функціонування, характер їх витоків обумовили виокремлення досліджень ВН в окрему мовознавчу галузь – ономастику [1, ст.10]

Дослідженню ономастики присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких Л.О. Белей [2], В.С. Виноградов [3], С.Влахов і С. Флорін [4], Д.І. Єрмолович [5], А. В. Суперанська [6] та багато інших.

У статті було проаналізовано 150 власних назв, які входять до українських та іспанських перекладів античних міфів та легенд, а також було встановлено їх типи і способи передачі українською та іспанськими мовами, котрі використали перекладачі.

Власні назви, оніми – індивідуальні найменування окремих одиничних об'єктів. Належність одиниці – провідна ознака власної назви. Звідси другою ознакою, яка розрізняє власні та загальні назви (апелативи), є відношення до поняття: загальні назви – носії понять, а власні назви включають усю відому мовцєві інформацію про свої денотати, без певних узагальнень, і тому пов'язуються з поняттями лише тією мірою, якою вказують на різновид об'єктів, до яких належать їх денотати. Так, власна назва «Афіни» указує на те, що її денотат – місто, а власна назва «Зевс» – на те, що вона належить міфічному божеству.

Оскільки темою статті є власні назви, а різні власні назви потребують різних підходів виникає необхідність з'ясувати які саме власні назви існують. У статті було використано класифікацію власних назв, яку запропонував Кочерган М.П., в основі якої лежить семантика та передача змісту власної назви. Кочерган М.П. зазначає, що власні назви на відміну від загальних служать для виділення названого ними об'єкта з низки подібних для його індивідуалізації та ідентифікації:

- антропоніми – імена людей: (АГАМЕМНОН/ AGAMENON, ГЕЛИОС/ HELIO
- топоніми – географічні назви: (ДЕЛЬФИ/ Delfos, Афіну/ Atenas)

- теоніми – назви божеств;(АПОЛЛІОН/ АРОЛО, *Артеміда/ Artemisa*)
- міфоніми – найменування міфічних істот;(*Свінкс/ Esfinge, Гідра/ Hydra*)
- зооніми – клички тварин; *Цербер/ Кербер/ Cancerbero / Cerbero, Пегас/ Pegaso*)
- космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв(*Чумацький шлях/ Vía Láctea*)
- хрононіми («квазівласні імена») – назви відрізків часу, подій;(*Анамурії / Apaturias, Ахілеї/ Aquileas*)

- хремотоніми – назви об'єктів матеріальної культури (*Арго/ Argo*)
- гідроніми – назви водоймища (річки, озера, ставка, моря, болота); *Лета/ Lete o Leteo*
- етноніми – назви народів, етнічних груп (*Лотофаги/ (плем'я, яке жило на лівійському узбережжі) / los lotófagos, Амазонки/ Las amazonas* [7, ст.28].

Було обрано вищезазначену класифікацію, оскільки вона допомагає більш повно і систематизовано розкрити проблему передачі власних назв і визначити основні способи перекладу власних назв .

Шляхом аналізу власних назв в українських та іспанських перекладах античних міфів та легенд було встановлено наявність (40) антропонімів(26,6 %), 13 топонімів(8,6 %), 52 теонімів(34,6 %), 3 зоонімів(2%), 8 космонімів (5,3%), 7 хрононімів(4,6), 1 хремотонім(0,6), 5 гідронімів(3,3), 3 етнонімів(2%), 18 міфонімів(12%). Отже, аналіз показав, що найчисленнішими типами власних назв у досліджених античних міфах та легендах є те оніми і антропоніми.

Переклад власних назв у художньому тексті завжди орієнтований на досягнення комунікативно-функціональної ефективності. Не зважаючи на те, що ця група лексики найважче піддається іншомовній трансформації, її еквівалентний переклад необхідний для досягнення рівноцінної ефективності впливу на читача. Термін «безеквівалентна лексика», яким позначені власні назви, не означає, що ці слова взагалі неможливо перекласти. Переклад власних назв в основному відбувається шляхом: перекладацької транслітерації, транскрибування та калькування.

Терміном „транскрипція ” позначають віднайдення якомога точнішого відповідника через запис звучання слів мови-джерела графемами мови-реципієнта. За А. Суперанською „Основним посередником передачі запозичених слів є практична транскрипція, а саме перекодування іншомовних слів у свої з наступним записом за допомогою літер алфавіту приймаючої мови без використання якихось додаткових знаків та без придання літерам додаткових значень”. (*зр. Andromache, Artemis, Achilles/ укр. Андромаха, Артеміда, Ахіллес, Ахілл/ ісп. Andromaca, Artemisa, Aquiles*).

Транскрипція, зів'язана з точною (наскільки це можливо) передачею звучання іноземного слова (примат вимови), – не єдиний спосіб передачі. Можливий і примат графіки – транслітераційна передача. (гр. Adonis, Diana, Eros/ укр. Адоніс, Діана, Ерос/ ісп. Adonis, Diana, Eros). Власні назви передані за допомогою транслітерації в українських та іспанських перекладах досить часто співпадають, але не завжди (гр. Απολλών/ укр. Аполлон/ ісп. Apolo).

Транскрипція і транслітерація – найлаконічніші способи. Завдяки ним створюється певний експресивний потенціал: у контексті слів рідної мови транскрибоване слово виділяється як чуже, надає предмету, який воно позначає, конотацій небуденності, оригінальності

Калькування – особливий вид запозичення, коли структурно-семантичні моделі мови-джерела відтворюються поелементно матеріальними засобами мови-сприймача. Калькування своєрідно відображає суть перекладу як процесу біполярного: адже мета перекладу-перетворити цільовою мовою оригінальний текст. Така ж і суть калькування. Цей метод, що передбачає відтворення внутрішньої форми слова, а разом з нею – структури образного переносу значень, активізує словотворчі засоби, дає поштовх до утворення семантично містких неологізмів. (лат. *Via Lactea*/ укр. Молочний шлях/*Via Láctea*). Розривають повне та часткове калькування. При повному калькуванні слова, або словосполучення буквально перекладаються. Точна калька в лексичному і семантичному відношеннях повністю збігається із відповідником у мові-джерелі. При частковому калькуванні вислови частково перекладають, а частково будують з іншомовного матеріалу чи бодай за іншомовним зразком.

У результаті дослідження та аналізу способів передачі власних назв в українських та іспанських перекладах було встановлено, що перекладачі використовують різні способи перекладу. В українських перекладах 58,4% ВН було транскрибовано, і 41,5% транслітеровано. В іспанських перекладах – 48,5%-транскрибовано і 51,4% транслітеровано.

У мовах існує варіативність перекладених античних власних назв (*Арес/Аріс, Гера/Іра, Гермес/Ерміс* та ін.). Ця варіативність зумовлена тим, що засоби передачі античних імен були різними залежно від джерел інформації. Німецький філолог Йоганн Рейхлін (1455-1522) та нідерландський учений-гуманіст Дезідерій Еразм з Роттердама (1469-1536) запропонували два різних способи читання давньогрецьких текстів і відповідно – вимови давньогрецьких імен та назв. Рейхлін радив читати давньогрецькі тексти й вимовляти давньогрецькі імена так, як читали й вимовляли їх сучасні йому греки. Звичайно, від часів Есхіла, Софокла, Евріпіда до часу, коли жив німецький учений – майже за дві тисячі років, – фонетика грецької мови зазнала чималих змін. Відновити основи давньогрецької фонетики і тим самим установити правила читання давніх текстів узявся Дезідерій Еразм. Він звернувся до латинських текстів давніх часів, у яких зустрічалося багато грецьких власних імен, назв і взагалі запозичених давніми римлянами слів, висловів, зворотів, іноді навіть цілих речень. Римляни писали їх своїми літерами і так, як чули в живій вимові. Крім латинської передачі грецьких слів, підстави для відновлення давньогрецької вимови давали Еразмові ще й деякі тексти, написані давніми мовами Сходу, наприклад арамейською та коптською. В Еразмовому читанні імена богів вимовляються – *Арес, Гера, Гермес, Гефестос, Фебос*, а в Рейхліновому відповідно – *Аріс, Іра, Ерміс, Іфестос, Фівос* тощо.

У східнослов'янських мовах переважає Еразмова традиція хоч використовуються й елементи Рейхлінової передачі давньогрецьких слів. Справа з нормуванням ускладнюється ще й тим, що деякі імена грецького походження прийшли до нас у латинізованій формі (*Ескулап, Гекуба, Геркулес, Поллукс* та ін.). Крім того, в спадщину від середньовічної (переважно німецької) традиції ми дістали вимову латинського звука, позначуваного літерою *c* перед *i, e, ae, oe*, як нашого *ц* : *Цербер, Церера, Цефей, циклоп, Цірцея* (замість *Кербер, Керера, Кефей, кіклоп, Кірка*) та вимову звука, позначуваного літерою *s*, як нашого *з* : *Медуза, Креуза, Немезіда, Тезей* (замість *Медуса, Креуса, Немесіда, Тесей* тощо). Загальним правилом пристосування грецьких та римських імен до нашої морфології є подача їх не в формі називного відмінка, а в формі непрямих відмінків (родового, давального, знахідного), тобто в формі, близькій до основи, але з цього правила є чимало винятків.

В українських перекладах античної літератури взято Еразмову традицію (як найближчу до оригіналу), традицію класичної латини та українську літературну традицію, зокрема традицію українських перекладів творів давньогрецької та римської літератури. Відповідно до цього основними варіантами в словнику є форми Алкатої, Алтея, лапіги, амбросія, Аретуса, Асія, Сісіф, Атамант, Гіакінт, Егіст, Керера, Левкотей, Пітон, Тесей, Тісба, Тоант. Форми амбросія (амвросія), Аретуза, Азія, Сізіф, Афамант, Гіацинт (Іакінф), Егісф, Церера, Левкофея, Піфон, Тезей, Фоант, що більш-менш поширені в українській літературній традиції, подаються як фонетичні варіанти. Основним варіантом імені (при наявності кількох) обирається: а) найпоширеніший в українській літературній традиції (Амальтея, Полігімнія, Тіндарей); б) грецька (коли йдеться про героїв грецьких міфів) форма (Асклепій, Гекаба, Геракл, Лето, Полідевк). Після основної форми наводяться фонетичні та фонетико-морфологічні варіанти, зокрема латинські (Амалфея, Полімнія, Тіндар, Ескулап, Гекуба, Геркулес, Латона, Поллукс). Закінчення грецьких і латинських імен чоловічого роду -os, -es, -us та ін., як правило, не зберігаються: Асклепій, Геракл, Гіменей, Меркурій (пор. гр. Asklepios, Herakles, Hymetiaios, лат. Mercurius). У залежності від поширеності вживання в українській мові відповідне ім'я з закінченням наводиться як основне (КРОНОС, Крон) або як варіант (ГЛ, Гілас) [8,ст.5]

Отже, термін «безеквівалентна лексика», яким позначені власні назви, не означає, що ці слова взагалі неможливо перекласти. Переклад власних назв в основному відбувається шляхом: перекладацької транслітерації, транскрибування та калькування.

1. *Кухаренко В.А.* Интерпретация текста. – Москва, «Просвещение», 1988. – 190 с.
2. *Белый Л.О.* Нова українська літературно-художня антропонімія: Проблеми теорії та історії. – Ужгород, 2002. – 175с. 3. *Виноградов В.С.* Введение в переводоведение. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с. 4. *Влахов С., Флорин С.* Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – 340 с.
5. *Ермолович Д.И.* Имена собственные. Теория и практика межъязыковой передачи на стыке языков и культур. – М.: Валент, 2005. – 416с. 6. *Суперанская А. В.* Общая теория имени собственного. – М.: Наука, 1973. – 366с. 7. *Кочерган М.П.* Вступ до мовознавства, підруч. – 2. вид. – К. Академія, 2005. – 368с. 8. *Словник античної міфології.* – К.: Наукова думка, 1985. – 236 с. 2-е видання. – 1989.

Опац О.М., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПЕРЕКЛАД «БЕЛЬГІЦИЗМІВ»

У статті розглянуто поняття бельгїцизму, його складові та проаналізовано чинники появи мовної варіативності у Бельгії. Виявлено основні лексичні, граматичні та фонетичні характеристики бельгїйських варіантних одиниць, які потребують урахування при перекладі.